

**Vastaanottaja:**

Pohjois-Karjalan hyvinvointialueen hallitus

**Vastaus valtuustoaloitteeseen:**

**Viite:** Pohjois-Karjalan SDP:n aluevaltuustoryhmän valtuustoaloite 22.6.2023: Alle 25-vuotiaiden maksuttoman ehkäisyn ja seksuaaliterveyden edistämisen turvaaminen Pohjois-Karjalan hyvinvointialueella. Aloitteessa halutaan turvata alle 25-vuotiaiden maksuttoman ehkäisyn jakelun jatkuminen ja seksuaaliterveyden edistäminen edelleen huomioiden tämä talousarvion 2024 valmistelun yhteydessä.

**Vastauksenamme toteamme seuraavaa:**

Kiitämme SDP:n aluevaltuustoryhmää laatimastaan valtuustoaloitteesta.

**Nuorten seksuaaliterveyspalvelut**

Maksuttomuus on yksi nuorisoystävällisten terveyspalveluiden keskeisistä elementeistä. Muita ovat muun muassa helppo saatavuus sekä nuoren ikätasoinen ja kokonaisvaltainen kohtaaminen. Nuorten erityistarpeiden huomioiminen ehkäisyvalmisteen oikeaoppiseen käyttöön. Nuorisoystävälliset palvelut vaikuttaisivat vähentävän teiniraskauksien esiintyvyyttä ja lisäävän raskaudenehkäisyn käyttöä sekä asiakastyytyvyyttä. Maksuton raskauden ehkäisy on näyttöön perustuva menetelmä saada nuoria seksuaaliterveyspalveluiden piiriin ja vähentää nuorten raskaudenkeskeytyksiä sekä teiniraskauksia sekä lisätä yleistä hedelmällisyytietoutta (Jalanko et al. 2023).

**Nuorten seksuaaliterveyspalvelut Pohjois-Karjalan hyvinvointialueella**

Pohjois-Karjalassa tehtiin vuosina 2018–2020 selvästi maan keskiarvoa enemmän raskaudenkeskeytyksiä alle 25-vuotiaille ja erityisesti alle 20-vuotiaille nuorille. Maksutonta ehkäisyä tarjottiin tuolloin vain kolmen kuukauden ajalle (pilleriehkäisyn käyttäjät). Siun soten kuntayhtymän valtuustossa 2018 tehdyt, nuorten seksuaaliterveyspalveluihin liittyvät aloitteet vauhdittivat palvelujen laadun kartoitusta ja edelleen palvelujen kehittämistä. Tutkimusten perusteella tiedettiin, että pelkällä maksuttomien ehkäisyvälineiden jakelulla ei todennäköisesti saavuteta toivottua tavoitetta. Seksuaaliterveyden edistämiseen tarvittiin ammattilaisten täydennyskoulutusta erityisesti nuorten seksuaaliterveyteen liittyen. Tiedotusta erityisesti nuorille sopivista ehkäisymenetelmistä lisättiin myös asiakaskunnalle.

**Maksuton raskauden ehkäisy Pohjois-Karjalan hyvinvointialueella**

Pohjois-Karjalan alueella on aloitettu maksuttoman ehkäisyn jakelu keväällä 2019 aluksi kondomien jakelulla alle 25-vuotiaille nuorille. Hormonaalisen ehkäisyn jakelu käynnistyi syksyllä 2021. Ensimmäisen vuoden aikana hormonaalisen ehkäisyn jakeluun olivat oikeutettuja alle 20-vuotiaat

nuoret. Palveluverkosto rakennettiin olemassa olevin henkilöstöresurssein ja kattamaan koko maakunta tasapuolisesti. Palvelua kehitettiin yhteistoiminnassa terveydenhoitajien kanssa sekä asiakaskyselyä (kevät 2022) hyödyntäen. Jakelua toteutettiin ehkäisyneuvoloiden lisäksi myös kouluilla ja oppilaitoksilla nuoren tarpeiden ja toiveiden mukaan. Valmisteesiin varattiin 40 000 €/vuosi.

Suomen edellisen hallituksen hallitusohjelman mukaan Tulevaisuuden sosiaali- ja terveyskeskusohjelman yhtenä osana hyvinvointialueilla on toteutettu alle 25-vuotiaille suunnattu maksuttoman ehkäisyn hankekokeilu, johon myös Pohjois-Karjalan hyvinvointialue on osallistunut kevästä 2022 alkaen. Hankkeen toimintaperiaatteina ehkäisypalvelujen järjestämisessä tuli olla palvelujen yhdenmukaisuus, saatavuus, saavutettavuus, laatu ja potilasturvallisuus. Tarkoituksena oli järjestää kattavat ehkäisypalvelut, jotka sisältävät raskauden ja seksitautien ehkäisyn, seksuaali- ja lisääntymisterveyttä edistävän neuvonnan (sisältäen hedelmällisyysneuvonnan) ja seksuaalikasvatuksen. Hankkeen myötä maksuttoman ehkäisyn jakelu laajennettiin syyskuussa 2022 koskemaan alle 25-vuotiaita nuoria.

Suomessa maksuton raskauden ehkäisy on tarjolla eri alueilla vaihtelevasti. Nuoret ovat olleet eriarvoisessa asemassa asuinpaikkakunnasta riippuen. Joillakin hyvinvointialueilla on tehty päätös maksuttoman ehkäisyn jakelun jatkamisesta. Toukokuun 2023 tilanteen mukaan laaja maksuton ehkäisy 25 ikävuoteen saakka toteutuu Pohjois-Savon alueella ja 20 ikävuoteen saakka Lapin, Pohjois-Pohjanmaan, Keski-Pohjanmaan ja Kymenlaakson hyvinvointialueilla sekä Helsingissä. Muilla hyvinvointialueilla päätökset maksuttoman ehkäisyn laajemmasta jakelusta Tulevaisuuden sotekeskus – hankkeen päättyessä ovat vielä kesken. (THL).

Asiakkaat ovat löytäneet palvelun hyvin. Käyntimäärät ovat nousseet vuonna 2022 n. 20–30 %. Odotetusti maksuttoman ehkäisyn jakelu on tuonut aiempaa useamman nuoren seksuaaliterveyspalveluiden piiriin. Erityisesti pitkäkestoisten menetelmien (kierukka, ehkäisykapseli) käyttö näyttää lisääntyneen maksuttomuuden myötä.

Nuorten seksuaaliterveyspalveluiden tehostaminen on tutkitusti vaikuttavaa ja se on nähtävillä myös Pohjois-Karjalan raskaudenkeskeytysluvuissa selvänä laskuna alle valtakunnallisen keskiarvon. Vuonna 2022 raskaudenkeskeytyksiä tehtiin hieman edellisvuotta enemmän koko maassa verrattuna vuoteen 2021, jolloin määrä oli ennätysmatala. Erityisen selkeä lasku on alle 20-vuotiaiden raskaudenkeskeytysten määrässä.

Taulukko 1. Raskaudenkeskeytykset Pohjois-Karjalan hyvinvointialueella vuosina 2019–2022. (THL).

Vuosi	- 19 v.	20–24 v.
2019	41	58
2020	36	57
2021	21	43
2022	18	49

### Kustannukset

Maksuttoman raskauden ehkäisyn lisäkustannukset muodostuvat jatkossa Pohjois-Karjalan hyvinvointialueella ehkäisyvalmisteista ja henkilöstön koulutukseen käytettävästä määrärahasta. Jos maksuton ehkäisy toteutetaan jatkossakin nykyisessä laajuudessa, valmistekustannukset näyttävät olevan 140 000 € vuodessa. Kustannusten suhteen eri menetelmien välillä ei ole eroa vuosittaisessa kustannuksessa (keskimäärin n.30 €/käyttäjä/vuosi). Vuoden 2023 loppuun saakka kustannukset katetaan hankerahoituksella. Mikäli toimintaa jatketaan vuonna 2024, tarvitaan lisärahoitusta 100 000 €.

Verrattaessa maksuttoman ehkäisyn hintaa raskauden keskeytyksen hintaan yksilön kohdalla, kustannukset keskeytyksistä voivat olla monikymmenkertaiset. Pitkällä aikavälillä tarkasteltuna on todennäköistä, että maksuttomuuden seurauksena seksuaaliterveyspalvelut tavoittavat erityisesti heikommassa sosiaalisessa asemassa olevia nuoria. Oikea-aikainen, laadukas ja tarvittaessa moniammatillinen kohtaaminen on keskeisessä asemassa ehkäistessä esim. teiniraskauksiin liittyviä, vakavia ja pitkäkestoisia terveysongelmia, kuten psyykkistä sairastuvuutta ja jopa ennenaikaisen kuoleman riskiä (Jalanko et al).

### Jatkosuunnitelma

Nuorten seksuaaliterveyspalveluita kehitetään edelleen lisääntyvän tutkimustiedon ja hankkeesta kertyneen tiedon perusteella. Henkilöstöressurssista huolehditaan sisäisin järjestelyin ja täydennyskoulutuksin. Nuorten seksuaaliterveysneuvolan palveluihin lisätään matalan kynnyksen seksuaalivaltuutusta ja yhteistyössä seksuaaliterveyspoliklinikan kanssa. Etä- ja digipalvelun kehittämistä jatketaan unohtamatta asiakaskunnalta voimakkaasti esiin tullutta tarvetta konkreettisesta vastaanottopalvelusta. Raskaudenkeskeytyslain muututtua tunnistetaan erityisesti teini-ikäisissä raskaaksi tulevien nuorten erityistarpeet ja tarjotaan heille moniammatillista interventiota. Nuorten hedelmällisyysneuvontaa lisätään sekä ammattilaisille että asiakaskunnalle. Seksitautien torjuntaa tehostetaan edelleen yhteistyössä infektioiden torjuntayksikön kanssa.

Alle 25-vuotiaiden maksuttoman ehkäisyn jatkumisen edellytyksenä vuonna 2024 Pohjois-Karjalan hyvinvointialue Siun sotessa Tulevaisuuden sosiaali- ja terveyskeskus – hankkeen päättyessä on rahoituksen jatkuminen, esimerkiksi alueelle osoitettua toimintojen vakiinnuttamista ja kehittämistä tukevan valtionavustuksen turvin. Rahoitustarve on noin 100 000 euroa. Määräraha tulisi kohdentumaan pääosin maksuttoman ehkäisyn valmisteisiin.

Toimintaa pidetään strategian mukaisena ja talousarviossa 2025 järjestetään toiminnan jatkumiselle rahoitus vaikuttavuusohjelman mukaisesti.

### Lähteet:

Eerika Jalanko, Mika Gissler, Oskari Heikinheimo ja Suvi Leppälahti: Pitkäaikaisterveys teiniraskauden jälkeen. Lääketieteellinen Aikakauskirja Duodecim 2023;139(3):222–8

Foster DG, Rostovtseva DP, Brindis CD, ym. Cost savings from the provision of specific methods of contraception in a publicly funded program. Am J Public Health. 2009;99(3):446–51.

THL. Raskaudenkeskeytykset ikäryhmittäin. [Alle 30-vuotiaiden raskaudenkeskeytykset ikäryhmittäin 1987 - - Raskaudenkeskeytykset hyvinvointialueittain - THL kuutio- ja tiivistekäyttöliittymä](#)

Sotkanet. Raskaudenkeskeytykset vuosina 2020–2022 koko maa vs. Pohjois-Karjalan hyvinvointialue. [Tulostaulukko - Sotkanet.fi, Tilasto- ja indikaattoripankki](#)